

Никола Мартиноски

Голем сликар - жесток експресионист

Пишува: Златко Теодосиевски

Типично балкански или вообичаено македонски, на големите луѓе се сеќаваме само по повод годишнините од нивното раѓање или од физичкото заминување од овој свет. Останатите денови во годините си ги тераме сопствените реалности или илузии, целосно заборавајќи дека постои и нешто што се нарекува историја, традиција, почит, култура, добро воспитание...

Ова е само обид да се потсетиме на Никола Мартиноски (1903-1973), сликар, основоположник на македонското модерно сликарство, во деновите кога се навршија 28 години од неговата смрт. Иако беше еден од првите членови на Македонската академија на науките и уметностите, прв директор на Уметничката галерија во Скопје... и во многу други нешта прв и неодминлив... македонската јавност и овој пат речиси молкум го заборава големиот уметник.

Од Крушево виа Букурешт и Париз на почетокот на минатиот век, од примитивниот маниризам на црквоното сликарство на доцниот 19 век и почетокот на некакво граѓанско сликарство, Никола Мартиноски ја воведува Македонија и нејзината уметност во историските рамки на европската уметност на 20 век. Неговото творештво (заедно со творештвото на неколкумина негови современици) како да беше предодредено да се појави како премостување на неколкувековната сликарска стагнација. Но, едновремено, Мартиноски не може и не треба да се посматра само како голем сликар или единствено како основоположник на модерните гледања во ликовната уметност кај нас, туку повеќе како еден од конституентите на македонската национална и културна свест на 20 век. Како кај ретко која личност од овие простори, кај Мартиноски се допираат сите аспекти на неговото дело: историски, естетско-уметнички, културен и национален!

Неговото творештво недвојбено открива еден од најмаркантните и

најтемпераментните уметнички сензибилитети на ова поднебје. Иако академски и сликарски формиран во европски дух, паралелно со страста за модерен ликовен израз, неговиот опус „дише“ со нескротлива „балканска“ експресија и со енергијата на ова поднебје. Не можеме да претпоставуваме како ќе се развиваше творештвото на Мартиноски доколку тој останеше во Париз, но Македонија во тој случај секако ќе го загубеше најголемиот експресионист на минатиот век. Но, гледајќи го и од оваа дистанца неговото сликарство, речиси е невозможно да се претпостави дека Мартиноски би се задржал подолго во Париз. Зашто неговите дела просто извираат од оваа средина, го еманираат оној необјаснив вибрантен ирационален менталитет, ја допираат жестокоста на средбата меѓу минатото и сегашноста, на Истокот и Западот.

За големите уметници важи фактот дека зад нив останува голем опус. Ова се однесува и на творештвото на Никола Мартиноски, чија продукција содржи над илјада слики и неколку илјади цртежи. За среќа, голем дел, односно доволно голем дел важен за македонската уметност и за проучувањето на неговото творештво се наоѓа во земјата: во Галеријата "Никола Мартиноски" во Крушево, во Уметничката галерија и во МСУ во Скопје, кај семејството Мартиноски, во други приватни колекции... И без оглед дали станува збор за дела со сцени од секојдневниот живот (со нагласена социјална и ангажирана нота), за претстави на мајка со дете, портрети или фигурални композиции, мртви природи или сцени „набиени“ со еротика, во вкупниот опус на уметникот речиси во секој потег на четката или на линијата на моливот блеска раката на голем сликар - жесток експресионист. Оттука, како кај малку личности кај нас, историското значење и уметничките, односно естетските вредности на творештвото на Никола Мартиноски достигнуваат такво рамниште што историјата на уметноста им се обраќа со еднаков респект. ♦